

Úloha Najvyššieho súdu SR z hľadiska sudcovskej tvorby práva a jej limitácie

Teória kontinentálneho právneho systému stojí na tradičnej premise – zákonodarca píše, sudca číta. Alebo aj naopak? Aplikačná prax nás postupne presvedča o reverzibilnej povahe tejto tézy, k nevyhnutnej zámene¹ rolí dochádza často, pričom pre zabezpečenie regulačnej funkcie práva ide o pozitívny jav (žiaľ) s negatívnym dopadom na funkciu poznávaciu. Ukážka efektu roztvárajúcich sa nožníc. Našťastie, pomyselné nožnice nie sú vo vákuu, pomyselný uhol môže určovať Najvyšší súd Slovenskej republiky.

Táto pozícia nevznikla náhodne, za jej zrodom stojí samotná povaha práva, systém opravných prostriedkov a evolučné spolupôsobenie niekoľkých ústavných princípov, najmä požiadavka právnej istoty a zákaz *denegatio iustitiae*. A žiaľ, niekedy aj (ne)kvalita legislatívnych výstupov.

Úloha Najvyššieho súdu pôsobiť ako kľúčový a koordinačný prvok pri formovaní ustálenej rozhodovacej praxe a posilňovaní právnej istoty má v súčasnosti svoju oporu v platnom práve², zároveň je akcentovaná v rozhodnutiach Ústavného súdu SR³ a ESLP⁴, pričom uvedené zdroje majú nepochybne silný legitimitačný efekt, no pozornosť je žiadúce sústrediť predovšetkým na autobiografické state rozpravy o poslaní Najvyššieho súdu.

Úvodom je nutné poukázať na notoriu o tom, že rozhodnutia všeobecných súdov *de constitutione lata* nemajú povahu všeobecne záväzného prameňa práva. V podmienkach podústavného práva a judikatúry sa však sformovala koncepcia kasačnej a precedenčnej záväznosti rozhodnutí Najvyššieho súdu,⁵ pričom jej normatívne vyjadrenie nie je imperfektné – veď odklon odvolacích súdov od ustálenej rozhodovacej praxe je v civilnom procese dovolacím dôvodom. Najvyšší súd zároveň upozorňuje, že rozdielna rozhodovacia prax o totožných resp. obdobných veciach odporuje imanentným znakom právneho štátu

¹ K povinnosti sudcu pôsobiť ako *ad hoc* zákonodarca pozri napr. rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4Cdo/114/2022 zo dňa 24.10.2023, bod 28.

² Ustanovenie § 48 Civilného sporového poriadku.

³ Rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp. zn. IV. ÚS 481/2011 zo dňa 10.11.2011.

⁴ Rozhodnutie ESLP vo veci Beian vs. Rumunsko, č. 30658/05 zo dňa 6.12.2007, bod 37.

⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 2 Cdo 155/2011 zo dňa 21.12.2011.

(predovšetkým princípu právnej istoty),⁶ pričom úlohou veľkého senátu je dbať na to, aby sa onej téze nespreneveril jej samotný autor.⁷

Uvedené východiská vytvárajú stav, v ktorom sa odklon alebo opomenutie sudcovského výkladu právnej normy spája s relevantnými právnymi následkami a zároveň pohľad na právny systém, v ktorom judikatúra rozhodne nepôsobí ako cudzorodé teleso s podporným (argumentačným) významom. Ba naopak, Najvyšší súd sa posúva z deskriptívnej pozície vykladača práva do pozície preskriptívnej, kedy právnymi vetami *pro futuro* determinuje spôsob rozhodovania skutkovo totožných resp. podobných káuz neurčitého počtu.

Napriek tomu, že vyššie vyabstrahovaná definícia právnej vety vykazuje podobnosť s definíciou právnej normy, vzťah medzi štandardnou legislatívnou činnosťou a sudcovským dotváraním práva by mal byť subsidiárny, nie substitučný. Porušenie tohto pravidla pramení v nepredvídateľnosti a nedôslednosti pri normotvorbe na jednej strane, a v aktivizme sudcov na strane druhej.

Prax pozná niekoľko prípadov, kedy bola potreba sudcovského korektívu platnej legislatívy absolútne nevyhnutá, pričom za všetky uvádzame (hoci český) prípad teleologickej redukcie ustanovenia o spolkovej žalobe, v ktorom Najvyšší súd ČR nad rámec doslovného znenia normy formuloval ďalšie kritéria podmieňujúce úspešné využitie tohto procesného nástroja.⁸ Uvedený príklad výstižne dokumentuje skutočnosť, že sudcovský zásah do legislatívy niekedy pramení z prirodzeného pudu sebazáchovy a snahy predísť preťaženiu a destabilizácii súdneho aparátu bagateľnými spormi, a to aj za cenu vyvolania pochybností o hraniciach deľby moci.

Výzva Najvyššieho súdu SR nepochybne spočíva v brzdení súdneho aktivizmu, ktorý je častokrát motivovaný hľadaním všeobecnej spravodlivosti alebo iných extralegálnych hodnôt na úkor platného právneho stavu. Ako expresívny príklad môže poslúžiť aplikácia Radbruchovej formuly v oblasti daňového práva⁹, a teda vo výsledku rozhodnutie *contra legem* z pera odvolacieho súdu. Ak by však v podobnej línii rozhodovali aj ďalšie odvolacie súdy, do externého prostredia by to mohlo vysielat' signál o tom, že ide o nový a zdanlivo zovšeobecný rozhodovací trend, argumentujúc kvantitou rozhodnutí (nie legitimitou súdneho orgánu), ktoré

⁶ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1VCdo/1/2024 zo dňa 13.5.2024, bod 21.

⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1VCdo/2/2023 zo dňa 8.11.2023, bod. 18.

⁸ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 28 Cdo 2306/2008 zo dňa 19.11.2008.

⁹ Rozhodnutie Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 6Co/136/2011 zo dňa 29.5.2012.

v sebe tento trend koncentrujú. Tri rozhodnutia troch krajských súdov s rovnakým záverom ešte nevytvárajú ustálenú rozhodovaciu prax. V prípadnom dovolacom konaní je úlohou Najvyššieho súdu prevziať inštančnú zodpovednosť, na podobné trendy v záujme zvýšenia právneho povedomia reagovať, využiť potenciál *obiter dictum* časti rozhodnutia a v prípade potreby aj demonštrovať jedinečnosť svojej úlohy sudcovského normotvorcu.

V teórii sa zároveň objavuje názor, že hranice princípu del'by moci nie sú atakované len zo strany súdov, ale aj zo strany zákonodarcu, pričom uvedené sa prejavuje najmä v tendencii vytvárať legálne definície či normy obsahujúce interpretačné pravidlá.¹⁰ A hoci ide o náročnú ústavnoprávnu otázku, faktom zostáva, že výkladové aparáty v niektorých zákonoch¹¹ sú ukážkou miery dešpektu voči sémantickým a intelektuálnym schopnostiam aplikujúcich orgánov (predovšetkým súdov), ale aj adresátov noriem. Lepším prístupom sa javí legislatívny prejav dôvery, ktorú prejavil aj ľud pri tvorbe spoločenskej zmluvy, keď sa vzdal svojich decíznych práv veriac, že súdna zložka bude v napĺňaní svojho poslania postupovať spravodlivo, zákonne a správne. Uvedená triáda je spôsobilá vytvoriť všeobecný interpretačný postulát, ktorého konkrétnu podobu môžu na konci dňa citlivo a po starostlivom zvážení kreovať a usmerňovať najvyššie súdne authority, nie zákonodarca.

Vracajúc sa k úvodu, so sudcovskou normotvorbou sa spája otázka jej dostupnosti a vplyvu na právne vedomie adresátov noriem. Pozitivistický prístup v duchu hesla *littera scripta manet* stále zvädza ku koncentrácii pozornosti na Zbierku zákonov, v podstatne menšej miere na Zbierku stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho súdu. Ak reflektujeme spoločenský význam judikatúry, je potrebné hľadať cestu, akou ju sprístupniť a zatriktívniť pre čo najširší okruh subjektov, a to aj nad rámec oficiálnych publikačných nástrojov (napr. vo forme zverejnenia informácie o vydaní zásadného judikátu na sociálnych sieťach). Pravdou však stále zostáva, že nachádzanie relevantných súdnych záverov si vyžaduje istú trpezlivosť, pozorné štúdium a základné právne povedomie. Pre porovnanie, zákon je schopný poskytnúť hľadanú odpoveď do niekoľkých sekúnd – a my sa pýtame – nie je práve táto „jednoznačnosť“ zákona súčasne jeho Achillovou päťou a opodstatnením úvah o potrebe sudcovského dotvárania práva?

¹⁰ BĀRĀNY, E.: Teoretické súvislosti právnej regulácie výkladu práva. In: *Právny obzor*, 107, 2024, č. 2, s. 106.

¹¹ Napr. § 2 písm. a) alebo písm. h) vodného zákona.

Zoznam použitej literatúry

Súdne rozhodnutia:

1. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1VCdo/1/2024 zo dňa 13.5.2024.
2. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1VCdo/2/2023 zo dňa 8.11.2023.
3. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4Cdo/114/2022 zo dňa 24.10.2023.
4. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 2 Cdo 155/2011 zo dňa 21.12.2011.
5. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Beian vs. Rumunsko, č. 30658/05 zo dňa 6.12.2007.
6. Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 28 Cdo 2306/2008 zo dňa 19.11.2008.
7. Rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp. zn.: IV. ÚS 481/2011 zo dňa 10.11.2011.
8. Rozhodnutie Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 6Co/136/2011 zo dňa 29.5.2012.

Právne predpisy:

1. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon).

Odborný článok:

BÁRÁNY, E.: Teoretické súvislosti právnej regulácie výkladu práva. In: *Právny obzor*, 107, 2024, č. 2, s. 93-107.